

3. Грещак М. Г. Економіка підприємства / М. Г. Грещак, В. М. Колот, А. П. Наливайко, В. М. Сайта ін. [за заг. ред. С. Ф. Покропивного]. – Вид. III. – К. : КНЕУ, 2006. – 523 с.
4. Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К. : 2010. – 593 с.
5. Статистичний щорічник України за 2000 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Техніка, 2001. – 598 с.
6. Engel I. F. Kollar D.N. and Blaukell R.D (1968). Roncumer Behavior, New York: nolt, Rinehart and Winston.

УДК 331.25

ПРАКТИКА СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

Мисник Т.Г., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

Досліджено правові засади функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні, розглянуто типові моделі формування та функціонування НПФ в державах з багаторічним досвідом здійснення недержавного пенсійного забезпечення.

Investigational legal principles of functioning of non-state pension fund in Ukraine, the typical models of forming and functioning of NPF are considered in the states from long-term experience of realization of the non-state pension providing.

Постановка проблеми. Починаючи з 1 січня 2004 року, в Україні передбачено створення трирівневої системи пенсійного забезпечення. За даної системи, перший рівень – це солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді; третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, яка базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. Третій рівень системи пенсійного забезпечення регулюється нормами Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення». Цим законом чітко визначено зміст поняття недержавного пенсійного фонду.

Аналіз досліджень. Вивченням практики діяльності недержавних пенсійних фондів займалися Ходаківська В.П., Данілов О.Д., Маслова С.О., Опалов О. А.

Формування цілей. Поняття «недержавний пенсійний фонд» не є абсолютно новим для України. Однак визначення цього поняття можна було знайти лише в поодиноких працях, переважно економічної тематики, за якими недержавний пенсійний фонд – це юридична особа, яка має статус організації соціального забезпечення, що створюється і функціонує винятково з метою накопичення пенсійних внесків учасників фонду (з наступним

управлінням і розміщенням пенсійних активів через довірених осіб в інтересах одержання інвестиційного доходу), а також здійснення виплати учасникам фонду при виникненні у них пенсійних підстав на умовах і в розмірах, визначених пенсійним контрактом. Історично НПФ в Україні утворювалися у вигляді однорівневої фінансової установи, в рамках якої виконувалися всі функції недержавного пенсійного забезпечення. Оскільки прийняття Закону передбачає створення багаторівневої системи, необхідним є аналіз практики створення та функціонування НПФ.

Виклад основного матеріалу. В Україні існує законодавче визначення НПФ. Це юридична особа, створена відповідно до Закону, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному цим Законом порядку (ст. 1 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення»). Єдиним органом управління пенсійного фонду є рада пенсійного фонду (частина 7 ст. 6 Закону 1057), а для забезпечення своєї діяльності пенсійний фонд користується послугами адміністратора, компанії з управління активами, банка-зберігача та аудитора на підставі відповідних договорів, які укладаються з цими особами радою фонду. Пенсійний фонд не може брати на себе зобов'язання, не пов'язані з діяльністю з недержавного пенсійного забезпечення, не несе відповідальності за зобов'язаннями третіх осіб і не має права передавати свої зобов'язання перед учасниками та вкладниками фонду третім особам, крім випадків, передбачених Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Реорганізація пенсійних фондів може бути проведена лише шляхом приєднання або злиття кількох пенсійних фондів однакового виду. Законом забороняється проводити реорганізацію будь-яких пенсійних фондів шляхом поділу чи виділення, а також приєднання або злиття пенсійних фондів різних видів (частина п'ята ст. 6 Закону). Така заборона спрямована на захист прав учасників НПФ, тому що при поділі чи виділенні нового пенсійного фонду від існуючого постає питання про поділ чи виділення інформації про накопичені пенсійні кошти певної частини учасників пенсійного фонду та поділ пенсійних активів. Часткова передача інформації з системи персоніфікованого обліку може призвести до втрати частини даних про учасників фонду та належні їм пенсійні кошти, поділ пенсійних активів вимагає перетворення їх у кошти, що також може призвести до втрати пенсійних накопичень.

Злиття чи приєднання пенсійних фондів різних видів фактично неможливе через різні вимоги до учасників та засновників відкритих, корпоративних та професійних пенсійних фондів. Однією з важливих особливостей правового статусу недержавного пенсійного фонду є те, що, відповідно до частини 12 ст. 6 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», він не може бути проголошений банкрутом та ліквідований за законодавством про банкрутство. Створення, функціонування та ліквідація недерж-

жавних пенсійних фондів здійснюється виключно за нормами Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Така особливість правового статусу НПФ зумовлена необхідністю посилення захисту пенсійних коштів, що накопичуються в НПФ і мають виключно цільове призначення - фінансування накопичувальних добровільних чи обов'язкових пенсій (залежно від того, яку функцію виконуватиме НПФ - публічну чи приватну в кожному окремому випадку).

Правовий режим утворення та функціонування недержавних пенсійних фондів, як нового виду інституцій, яким держава може делегувати певні функції щодо здійснення державних програм обов'язкового соціального страхування, передбачає таку послідовність кроків зі створення НПФ:

1) створення недержавного пенсійного фонду починається з прийняття рішення зборами засновників-юридичних осіб, яке оформлюється протоколом;

2) розробка Статуту НПФ та пенсійних схем, їх реєстрація в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України;

3) державна реєстрація пенсійного фонду. Пенсійний фонд набуває статусу юридичної особи з моменту його державної реєстрації державним реєстратором за місцезнаходженням НПФ та видачі відповідного свідоцтва;

4) отримання довідки в органах статистики про присвоєння пенсійному фонду ідентифікаційного коду за ЄДРПОУ;

5) отримання дозволу в дозвільній системі та виготовлення печатки.

6) реєстрація в податкових органах, яка включає наступні дії:

- необхідно стати на облік як платник податків;

- отримати рішення про включення НПФ до Реєстру неприбуткових організацій (установ);

7) формування ради недержавного пенсійного фонду засновниками. Кожен член ради повинен мати, крім вищої освіти, ще й кваліфікаційне свідоцтво фахівця з питань діяльності НПФ. Крім того, персональний склад ради обов'язково погоджується з Держфінпослуг;

8) право на провадження діяльності з недержавного пенсійного забезпечення пенсійний фонд набуває тільки після отримання статусу фінансової установи в Держфінпослуг. На підставі позитивного рішення щодо внесення інформації про пенсійний фонд до Реєстру, Держфінпослуг оформляє Свідоцтво, яке отримує новостворений недержавний пенсійний фонд.

Починаючи з 2004 року, в Україні зберігається стала тенденція щодо збільшення кількості установ, які надають послуги в системі недержавного пенсійного забезпечення. Станом на 01.01.10 до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 84 недержавних пенсійних фондів. Найбільша кількість недержавних пенсійних фондів та суб'єктів інфраструктури, що їх обслуговує, зареєстрована в м. Києві - 52 НПФ з 84. Решта розміщена в регіонах (Дніпропетровська обл. - 10, Донецька обл. - 6, Харків - 4, Львів - 4, Івано-Франківськ - 4, Сімферополь - 1, Суми - 1, Черкаси - 1, Херсон -1). Найбільшу кількість серед зареєстрованих пенсійних фондів

складають відкриті фонди. Висока частка відкритих НПФ пояснюється більшою свободою

Доцільно розглянути типові моделі формування та функціонування НПФ в інших державах, які мають багаторічний досвід здійснення недержавного пенсійного забезпечення.

У світі НПФ поділяються на автономні та неавтономні. Автономні НПФ визначаються як незалежні юридичні особи, відмінні від страхових компаній та інших фінансових установ, або як відокремлена сукупність активів без статусу юридичної особи, які використовуються для пенсійного забезпечення і здійснення відповідних виплат. Усі автономні пенсійні фонди мають орган управління чи адміністратора, який є особою (особами), відповідальною за здійснення операцій фонду. Орган управління може бути внутрішнім чи зовнішнім, залежно від юридичної форми організації фонду. Він може здійснювати оперативні завдання самостійно або делегувати їх здійснення іншим особам, включаючи таких надавачів послуг, як консультанти, актуарії, управляючі активами.

Неавтономні пенсійні фонди складаються із резервів чи інших активів, які юридично не відокремлені від вкладника чи адміністратора, та інші активи, власниками яких є вкладники.

У світовій практиці існує два типи автономних пенсійних фондів:

- 1) інституційний тип, у якому фонд є незалежною юридичною особою з правоспроможністю і дієспроможністю;
- 2) контрактний тип, у якому пенсійний фонд складається з юридично відокремленої сукупності активів без право- і дієдатності.

Інституційні фонди мають внутрішні органи управління. Контрактні фонди управляються зовнішніми особами, якими можуть бути стандартна фінансова установа або спеціалізована компанія з управління пенсійним фондом, активи якої є юридично відокремленими від активів, що являють собою пенсійний фонд.

За правовим титулом, на якому пенсійні активи належать чи не належать учасникам пенсійного фонду, інституційні фонди поділяються на створені у:

а) корпоративній формі - коли пенсійні активи належать учасникам на певному титулі. Орган управління є внутрішнім, як правило, це - рада директорів. Такими є НПФ в Угорщині, Бельгії, Італії, Швейцарії, Мексиці, Австрії та Чеській Республіці;

б) засновницькій формі - коли учасники не мають правового титулу по відношенню до активів пенсійного фонду, за винятком, можливо, випадків банкрутства вкладника. З іншого боку, учасники отримують прибуток від інвестування таких активів і можуть володіти правами по відношенню до прибутку, який отримує пенсійний фонд. Орган управління є також внутрішнім. Окремі пенсійні фонди таких видів існують у Бельгії, Італії, Швейцарії, а також Данії, Фінляндії, Нідерландах і Швеції;

в) трастовій формі - коли права на пенсійні активи передаються на праві довірчої власності довіреним, які управляють фондом. Довірені

повинні управляти трастовими активами лише в інтересах учасників фонду, які отримують прибутки від інвестування активів. Основним принципом при організації фондів таких видів є те, що активи, передані довіреному на праві довірчої власності одними довірителями, повинні бути відокремлені від активів, переданих іншими довірителями, і від активів самого довіреного. Усі країни англо – саксонської правової сім'ї (Австралія, Канада, Ірландія, Нова Зеландія, Велика Британія, США) передбачають трасти як єдино можливу правову форму існування пенсійних фондів.

Пенсійні фонди контрактного типу можуть створюватися у двох правових формах:

а) індивідуальній, відповідно до якої учасники володіють певним правовим титулом по відношенню до пенсійних активів. Закриті і відкриті пенсійні фонди Польщі, Португалії, Іспанії та відкриті пенсійні фонди Італії засновуються у такій формі. У Польщі та Португалії пенсійними фондами управляють компанії з управління пенсійними фондами, виключним видом діяльності яких якраз і є управління пенсійними фондами. В Італії та Іспанії в ролі управляючої компанії може виступати вже існуюча фінансова компанія, наприклад, банк або страхова компанія;

б) колективній формі, відповідно до якої учасники є одержувачами прибутку від інвестування пенсійних активів. Окремі пенсійні фонди такого виду існують у Кореї та Японії.

Виходячи із зазначеної вище класифікації, НПФ України є автономними, інституційними, оскільки є юридичними особами, та створеними у корпоративній формі, тому що пенсійні активи належать учасникам на праві власності.

Висновок. Отже, недержавні пенсійні фонди забезпечують добровільну участь громадян у пенсійному страхуванні і є перспективним напрямом забезпечення довготривалої мотивації працівників, а одночасно і вирішення проблеми плінності кадрів.

Список використаних джерел.

1. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р. // Офіційний вісник України, 2003 - № 33.

2. Маслова С.О. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. / С.О. Маслова, О.А. Опалов - К : Кондор, 2006. - 192 с.

3. Стахович Л.Ю. Анализ зарубежного опыта размещения пенсионных и страховых резервов // Финансы и кредит – К., 2007, № 8. – С. 54-61.

4. Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. / В.П. Ходаківська, О.Д. Данілов - Ірпінь: Академія ДПС України. 2001.- 501 с.